

tale de la grotte est d'une cinquantaine de mètres. Elle est en contre-bas de quelques mètres de la rivière dont elle est séparée par une digue. Pendant les crues de la Lomme, les eaux passent au dessus de la digue et envahissent la grotte.

Date: — 1er septembre 1932.

Ressources alimentaires: — Débris ligneux.

Faune: — Le Trou du Nou-Molin rentre dans la catégorie des grottes-goules, mais avec cette différence que pendant une grande partie de l'année, la digue construite devant l'entrée oblige la rivière à emprunter son lit à l'air libre, ne permettant qu'à quelques infiltrations de pénétrer dans la grotte. Ce n'est qu'après les fortes pluies que le trop-plein de la rivière se déverse dans la cavité. La conséquence de telles crues au point de vue qui nous occupe est l'introduction dans la grotte d'une faune étrangère sans aucun intérêt. Nous avons visité la caverne en août 1929: la rivière avait débordé récemment et des carabides et staphylinides habituels de la faune épigée étaient abondants dans toute la grotte. La faune troglophile normale n'était pour ainsi dire pas représentée.

Le 1er septembre 1932, il n'en était plus de même. La rivière n'avait pas débordé depuis quelques mois, et ce répit avait suffi pour que la faune de la grotte s'équilibre à nouveau. De la formidable population accidentelle d'août 1929, qui avait du être depuis renouvelée plusieurs fois par d'autres crues, il ne subsistait rien. D'autre part, les espèces troglophiles et troglonèmes normales avaient réapparu. Les Diptères (Culicides, Fungivorides, Bor-

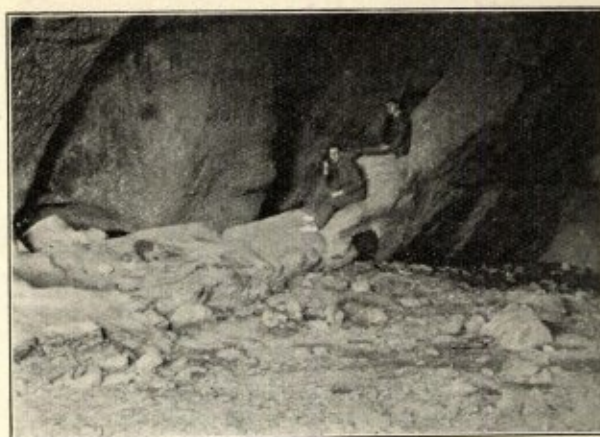

Fig. 6. Un coin de la salle d'entrée du Trou du Nou-Molin (Rochefort).

(Cliché R. Leruth).

borides, Hélomyzides) abondaient. Des Coléoptères (Ancyrophorus, Lesteva) erraient au milieu de Collembolles sur les parois humides.

Dans les parties les plus profondes de la grotte, des Arachnides troglophiles (Leptyphantes, Porrhomma) se tenaient au milieu de leur toile dans les recoins de la muraille ou entre les pierres.

Matériaux: — Coléoptères, Diptères, Lépidoptères, Trichoptères, Collembolles, Arachnides, Champignons.

Bibliographie:

Van den Broeck, Martel et Rahir (No. 8) (T. I, p. 23).

(à suivre)

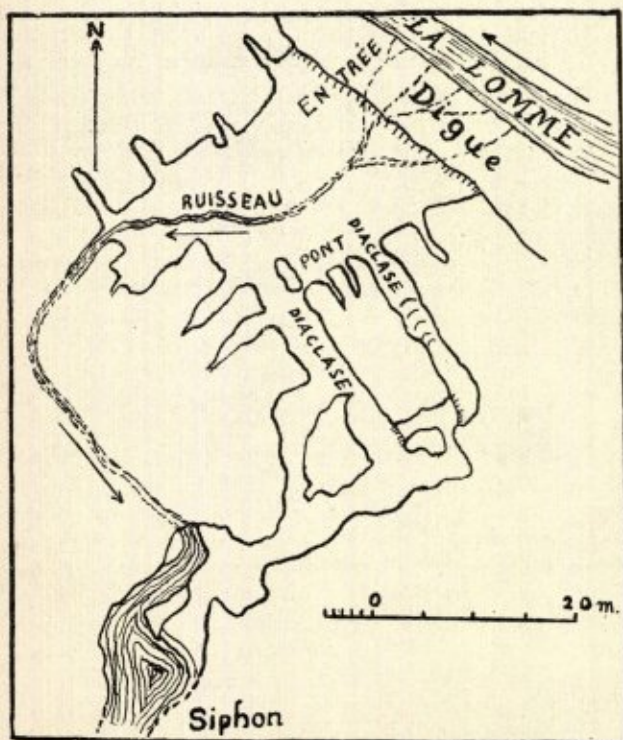

Fig. 5. Rochefort. Plan du Trou du Nou-Molin. (d'après E. van den Broeck, E. A. Martel, E. Rahir).

EENIGE OPMERKINGEN BIJ DE IN 1932 VOOR HET MUSEUM VERZAMELDE HYMENOPTERA

door

J. Koornneef.

Een entomoloog moet altijd veel meer dieren vangen en ter dood brengen dan voor de studie of voor het aanvullen van zijn verzameling strikt noodig is. Immers is het door de talrijkheid, de kleinheid en de beweeglijkheid van het goedje in verreweg de meeste gevallen volstrekt onmogelijk, de dieren op het eerste gezicht met volle zekerheid te herkennen; bovendien zijn vele soorten zoo zeer aan elkaar gelijk, dat eerst een nauwgezet onderzoek met loupe of microscoop een zuivere onderscheiding kan brengen. Talrijk zijn dan ook de gevallen, dat men eerst thuis tot de ontdekking komt, dat de meegebrachte buit min of meer belangrijke verrassingen bevat. Daarom is het zaak, — hoe jammer het ook is, dat daardoor talrijke exemplaren tamelijk nutteloos opgeofferd blijken te zijn,

— ongeveer alles mee te nemen wat zich tijdens de jacht vertoont; het spreekt vanzelf, dat deze noodzakelijkheid zich bij de eene insectengroep sterker voordoet dan bij de andere.

Zoo iets hebben zeker ook Rector Cremers en zijn staf van medewerkers gedacht, toen zij in 1932 welgeteld twee honderd stuks hommels verzamelden. En er was werkelijk iets goeds bij, een die van al de andere afweek door het grootendeels roode achterlijf. *Bombus lapidarius* (de Steenhommel), *B. pratorum* (de Weidehommel) en nog eenige andere soorten hebben ook een roode punt aan het achterlijf, doch terwijl bij deze soorten het rood pas op het vierde segment of nog verder naar achteren begint, had bij het bedoelde dier het tweede segment reeds deze kleur. Onderzoek wees uit, dat — hoe ongelooflijk het ook moge schijnen — dit exemplaar een werkster is van *Bombus lapponicus* F., gevangen te Maastricht 20-VII-'32. Het is een boreaal en alpien dier, dat in Europa vier verspreidingsgebieden heeft, n.l. het hoge Noorden tot zelfs op Nova Zembla, de Schotsche Hooglanden, de Alpen en de Pyreneeën, — dus geen beminnaar van 'n flinke zomerwarmte is. Verbindt men op de kaart van Europa deze gebieden overhoeks door rechte lijnen, dan ligt merkwaardigerwijze Zuid-Limburg juist op het kruispunt; wellicht is het deze omstandigheid, waaraan het te danken (of te wijten) is, dat in het verslag van de jongste Wintervergadering der Entomologische Vereeniging de veronderstelling werd geopperd, dat de hommels geregelde vliegdiensden tusschen de vier woonstreken zouden onderhouden, en dat op een van de vliegtochten een diertje een noodlanding zou hebben moeten maken, juist boven den tuin van het Maastrichtsche Museum. Dat is natuurlijk te dwaas om van te spreken (tusschen twee haakjes: mij is u i t g o e d e b r o n bekend, dat niet de Secretaris of een ander bestuurslid van de N. E. V. de opsteller van het verslag is!), maar op welke wijze is, in allen ernst, het dier dan hier verzeild? Is het, om met den dichter te spreken, op den adem van den storm tot hiertoe afgedreven? Is het een enkeling, een *rara avis*¹⁾; — of heeft toevaligerwijze een Ur-ur-Grossmutter zich hier gevestigd en nakomelingen voortgebracht? Is het een relict, een overblijfsel uit de oeroude tijden, toen hier een temperatuur heerschte als nu nog in het Noorden en in het bergland? Er zijn misschien meer veronderstellingen te maken; worden er meer exemplaren van de soort gevangen, dan is er groote kans, dat een van de laatste twee juist is. Het is dus zaak, er eens op te letten: in het voorjaar op de moederbijen, in den zomer op de werkbijen, later in het jaar op de darren. Het gaat er mee als met de *Xylocopa violacea* L.; van deze zuidelijke soort, waarvan vroeger het Rijndal bij Bonn als noordelijkste grens werd opgegeven, ving Pater Schmitz een exemplaar bij Slavante (St. Pieter), V-'08 (zie T. v. E., dl. LIII, 1910, Winterverslag p. XXXI): dit kon een enkeling, een verdoel-

de zijn; in mijn verzameling bevindt zich echter een tweede exemplaar, met het etiket Valkenburg, 20-VII-'23; deze vondst op dezelfde plaats maakt het eenigszins waarschijnlijk, dat de soort werkelijk in Zuid-Limburg nestelt.

Om tot *Bombus lapponicus* terug te keeren: ons exemplaar heeft op den zwarten thorax een onduidelijken gelen band op het pronotum en slechts weinige gele haren op het schildje; ook het eerste achterlijfssegment bezit een schaarsche gele beharing. De typische vorm, die volgens Schmiedeknecht in de Alpen niet voorkomt, moet een nogal rijkelijk geel geteekend dier zijn. Met geen van de in de literatuur vermelde variëteiten komt ons dier overeen.

Eveneens nieuw voor ons land is *Andrena lathyri* Alfken, ♀, Borgharen, 11-VI-'32, behoorende tot de *Andrena*'s met witte banden op de achterranden der achterlijfssegmenten. Merkwaardig dik zijn de klauwdragende leden der achtertarsen, waardoor het dier eenige overeenkomst met *Melitta*-soorten heeft. De onderlinge grootte der cubitaalcellen echter: bij *Andrena* de tweede kleiner dan de beide andere, bij *Melitta* alle drie ongeveer even groot — behoedt voor dwaling bij de determinatie. Voorts is nog een eigenaardigheid van *lathyri* ♀, dat het laatste achterlijfssegment diep ingesneden is; hierdoor is deze soort gemakkelijk van de andere *Andrena*'s te onderscheiden. Volgens Schmiedeknecht (Die Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas, 2e druk, 1930) heeft *A. lathyri* een groot verspreidingsgebied en vliegt in Mei en Juni niet zeldzaam op *Lathyrus* en verschillende andere planten.

Van de eveneens voor ons land nieuwe soort *Coelioxys aurolimbata* Först. werden te Maastricht een mannetje en een wijfje gevangen, resp. 20 en 23-VII-'32. Deze „kegelbij”, zoo genoemd omdat 't wijfje een kegelvormig achterlijf heeft, parasiteert volgens Schmiedeknecht bij *Megachile ericetorum*. Van de andere soorten van het geslacht *Coelioxys* onderscheidt zich het wijfje, doordat de punt van het laatste achterlijfs-rugsegment iets naar boven gebogen is, — het mannetje door een klein tandje tusschen de beide onderste einddorens van het achterlijf. Verder is bij het wijfje het voorlaatste buiksegment met een prachtig goudkleurige franje versierd; naar deze heeft zeker wel het dier zijn Latijnschen naam gekregen. De soort is in Noord-Duitschland zeer zeldzaam.

Van het genus *Prosopis*, kleine zwarte bijtjes met een min of meer geel gekleurd aangezicht (voor-kop), die heel sterk aan sommige graafwespsoorten doen denken en beschouwd worden als te behooren tot de oorspronkelijkste bijenvormen (in het Duitsch: „Urbienen”), zijn niet minder dan drie van de aanwezige vier soorten uit ons land nog niet bekend, n.l. *Pr. angustata* Schenck (Maastricht, 12-VI en 15-VIII-'32, ♀♀), *Pr. punctata* Brullé (Maastricht, 10 en 26-VI-'32, ♂♂) en *Pr. leptcephala* Mor. (Maastricht, 23-VII en 15-VIII-'32, ♂♂).

Besluiten wij de bespreking van de gevonden Bijen of Bloemenwespen (*Apidae*, *Anthophila*) met

¹⁾ Ja, zetter, met een p!

de mededeeling, dat de parasietbij *Crocisa scutellaris* F., waarvan ik de aanwezigheid in Nederland kon vaststellen in 1929, toen ik beide sexen te Mechelen vond (vgl. No. 38 van mijn „Losse Aanteekeningen over Hymenoptera” in het verslag van de Wintervergadering van de Entomologische Vereeniging in 1930), thans ook te Brunssum aangetroffen is. (18-VII-32, ♀). Deze soort, volgens Schmiedeknecht parasiet van *Anthophora* (*Podalirius*) *vulpina* en *parietina*, is nauw verwant met een vrij sterk gelijkend op de bekende parasietbij *Melecta*, de Rouwbij. Evenals deze draagt zij op een diepzwart gewaad een witte uitmonstering, waarom ik me de weelde veroorloofd heb, ze de „Aansprekersbij” te noemen. Waarschijnlijk is ze overal in Zuid-Limburg wel aan de leemen wanden van oude schuren aan te treffen.

Bij wijze van intermezzo moge ik hier een woord van lof spreken over de wijze, waarop de verzamelaar te Brunssum de kleine inzending, die aan de verzameling was toegevoegd, gemaakt heeft tot een keurcollectie. De diertjes waren kortweg keurig en onberispelijk opgezet. Zoo iets verhoogt niet alleen ten zeerste het uiterlijk aanzien van een verzameling, maar is ook in hooge mate bevorderlijk voor het gemakkelijk herkennen van de dieren, omdat bij goed uitgespreide vleugels het aderverloop goed waar te nemen is. Bij sommige groepen van de Hymenoptera is het zelfs beslist noodzakelijk dat het aderverloop goed zichtbaar is, zooals b.v. bij de Bladwespen en vele Sluipwespen. Toch zou ik niet graag iemand den eisch stellen, al zijn Vliesvleugeligen op te spannen als vlinders; want bepaaldelijk het opzetten van bijen en wespen is, door de hardnekkigheid, waarmee de vleugels weerstand bieden aan de pogingen om ze in de paradehouding op te trekken, een karweitje van bezit-je-ziel-in-lijdzaamheid. Wanneer men in het volle seizoen dagelijks veel vangt, is het „model”-opspannen onmogelijk door te voeren. Voldoende voor het determineren is wel, dat men de vleugels in zulk een stand brengt, dat ze elkaar niet bedekken.

Emphytus cingulatus Scop., Bunde, 10-VI-'32, ♀, eveneens f. n. sp. (d.w.z. een soort nieuw voor onze fauna) is een bladwesp, die zoo zeer gelijkt op de algemeene *E. cinctus* L., wat betreft grootte, habitus en kleurverdeling, dat het mij, mede in verband met haar voorkomen in geheel Europa, volstrekt niet onmogelijk schijnt, dat ze in sommige collecties onder den naam *cinctus* voorkomt. De „nieuwe” soort onderscheidt zich door het bezit van wat meer wit, dit echter op een weinig in het oog loopende manier.

Van de zooeven genoemde *Emphytus cinctus* L. is een exemplaar aanwezig, (Brunssum, 20-V-'29), waarbij, in strijd met wat de determineertabellen aangeven, de eerste cubitaaldwarsader wel aanwezig is. Zooiets komt niet te pas. Dergelijke voorwerpen met abnormaliteiten kunnen het iemand soms verbazend lastig maken, vooral wanneer op het een of ander kenmerk de onderscheiding der grootere groepen (subfamiliën, tribus, genera) gegrond is.

Van *Athalia rufoscutellata* Mocs., var. *mocsaryi* Knw., zijn alleen drie mannetjes aanwezig (Maastricht 1 en 10-VI-'32). Deze soort vermeldde ik als inlandsch (Losse Aanteekeningen over Hymenopteren, No. 53, in het Verslag der Wintervergadering van de N. E. V. 1933, T. v. E. LXXVI), doch het zou kunnen zijn, dat ik dit later herroepen moet. De onderscheiding n.l. van de soorten van het geslacht *Athalia* berust voor een deel op de kleur der middenschenen: of die zwarte uiteinden hebben of niet; en nu is het bij sommige dieren daarmee zoodanig gesteld, dat men niet weet, of men te doen heeft met gele schenen, die toevallig aan den top wat donkerder zijn, of met zwartgetopte schenen, waarbij het zwart sterk gereduceerd is. Enslin maakt (in „Die Tenthredinoiden Mitteleuropas”, p. 728) zelfs melding van Hongaarsche exemplaren van *A. lineolata* Lep., een soort met zwarte toppen, „bei denen an den vorderen vier Beinen die Schwarzfärbung nicht nur reduziert, sondern ganz fehlend ist”. Het wachten is dus op het wijfje; behalve andere kenmerken bezit dit een rood schildje, zooals de naam ook zegt. Gekker wordt het weer, wanneer men daarvan de var. *nigroscutella* Mocs. te pakken krijgt!

In het Natuurh. Maandbl., 21e Jrg., 1932, p. 53, maakt Rector Cremers op mijn gezag melding van de ontdekking van de bladwesp *Selandria coronata* Kl., ♀, als f. n. sp. (Maastricht, 11-VII-'29). Ook bij het verzamelen van 1932 bevindt zich weer een exemplaar. Een uitvoerige studie van dit insect leverde in 1901 Dr. D. von Schlechtendal: „Über *Selandria coronata* Klug. sp.” in Allg. Zeitschr. f. Entomologie, Bd. 6, No. 9, p. 129—131, met afbeeldingen: de levenswijze is daar goed behandeld. *

Van de in de collectie aanwezige sluipwespen valt nog steeds met geen mogelijkheid te zeggen, wat daarvan nieuw voor onze fauna is. Alleen voor *Spilocryptus uffelni* Haberm. (Maastricht, 12-VI-'32, ♀) durf ik wel de verantwoording op mij nemen. Jammer, dat dit exemplaar een ongewenschten gast in zijn binnenste herbergde, die kans gezien heeft, een klein gedeelte van het kadaver te verorberen.

Bij de Plooiwespen, de Graafwespen en enkele soorten van de parasietbij *Nomada* bevinden zich exemplaren, waarbij het geel tot rood verkleurd is; die verkleuring wordt toegeschreven aan het gebruik van cyankali als doodingsmiddel. Omdat ik al sedert vele jaren nooit iets anders gebruik dan cyankali (om insecten dood te maken, wel te verstaan!) en nooit ofte nimmer iets van verkleuring mijner dieren heb waargenomen, verwondert dat mij altijd ten zeerste. Laatst hoorde ik beweren, dat dat onaangename verschijnsel, dat soms het determineren zoo goed als onmogelijk maakt, het gevolg is van het gebruik van cyaan calcium. Wie verschaft licht in dezen?

* Zie verder de mededeeling van den heer Rijk op de vergadering van 3 Oct. '28 (Natuurh. Maandblad, 17e Jrg., 1928, p. 134).